

ג' באב תשע"ז, 26.7.2017

גיליון מס' 569

פרשת דברים

פרצוף של תשעה באב

מאת הרב רונן לוביץ

השבוע קיבלתי מסר ברשת חברתית כלשהי שאמר: "לכל האנשים עם הפרצוף תשעה באב – זה השבוע שלכם..." אכן יש אנשים שהולכים כל השנה עם פרצוף תשעה באב, ודווקא מתוך האבל של היום העצוב הזה, אני רוצה לקרוא להם להשתנות.

פרשת 'דברים' נקראת מדי שנה בשבת שלפני ט' באב, ובכך נוצר חיבור מסוים בין האסון הראשון שפקד את עם ישראל לבין החורבן האחרון שאירע ביום זה. בפרשה מוזכר חטא המרגלים, שהתרחש לדברי חז"ל בליל ט' באב. על המילים: "ויבכו העם בלילה ההוא" דרשו חכמים: "הוא ליל ט' באב. אמר הקב"ה: 'אתם בכיתם בכיה של חינום ואני קובע לכם בכיה לדורות'" (תענית כ"ט).

בפרשתנו מופיע פסוק קשה שעשוי להסביר מדוע נקבעה בכיה לדורות בלילה הזה: "... וַתִּרְגְּנוּ בְּאֶהְלֵיכֶם וַתֹּאמְרוּ בְּשִׁנְאֵת ה' אֲתָנוּ הוֹצִיאָנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְתֵת אֲתָנוּ בְּיַד הָאֱמֹרִי לְהַשְׁמִידֵנוּ" (א, כ"ז). הפסוק קשה לעיכול מבחינת תוכנו בשל המציאות הכואבת שהוא מבטא, וקשה להבנה מבחינת רעיונו, שכן קשה להבין כיצד בני ישראל יכלו להעלות על דעתם שה' שונא אותם, אחרי שראו בעיניהם את מכות מצרים, ואת כל הניסים שנעשו להם על הים ובמהלך ההליכה במדבר. הנצי"ב מגדיר את האמירה הזו של העם: "שטות שאין גדול ממנו".

ההסבר לתחושה שהעם משדר כאן נעוץ במילת הפתיחה של הפסוק: "וַתִּרְגְּנוּ", שפירושו תרעומת, דיבה והטחת האשמות. כאשר נרגנות מפעפעת בשיח החברתי, נוצרת אווירה עכורה של מרירות, קיטור וקינטור, המאפשרים לאנשים לטעון כל טענה רעה ולהאמין בכל שטות.

אלא שגם לשטות חסרת הגיון צריך להיות בסיס כלשהו. על בסיס זה עמדו חכמים במדרש ואמרו: "וכי אפשר שהקב"ה שונא את ישראל, אלא הם שונאים את הקב"ה. מה שבליבם עליו חשבו שבליבו עליהם". חכמים הצביעו כאן על תופעה פסיכולוגית של השלכה, שבה אדם משליך על האחר את התחושות המקננות בליבו. מי שיש בליבו שנאה על חברו – סבור שחברו שונא אותו. על זה אמר הפסוק "כַּפְּמִים הַפְּנִיִּים לַפְּנִיִּים כֵּן לֵב הָאָדָם לְאָדָם" (משלי כז, יט). בני ישראל השליכו על אלוהיהם את התחושות שהם חשו כלפיו.

בליל תשעה באב של שנת (ב)תמ"ט, 1398 לפנה"ס, היו בני ישראל במדבר נרגנים, והתהלכו בפרצוף של תשעה באב. הנרגנות הזו הוסיפה מאז לחלחל בחברה היהודית לדורותיה, וכך הלילה הזה הטביע חותם על החורבנות שבאו אחריו.

בשלהי תקופת הבית השני שבה הנרגנות לחלחל, והפעם היא לא הופנתה כלפי ה', אלא שררה בין היהודים לבין עצמם. הגמרא הידועה במסכת יומא (ט, ב) מספרת שבזמן הבית השני "היו עוסקין בתורה ובמצות וגמילות חסדים", אך הוא חרב מפני שהיתה בו שנאת חנם. מפתה לחשוב שאנשי הבית השני דקדקו במצוות שבין אדם למקום, אך זלזלו באלו שבין אדם לחברו, אולם לא זה היה המצב. חז"ל הדגישו שהם לא עסקו רק בתורה ובמצוות, אלא גם בגמילות חסדים. הם היו אנשים נורמטיביים שנתנו צדקה, עזרו זה לזה, ביקרו חולים ועסקו בהלוויית המת ובניחום אבלים, בהכנסת כלה ועוד כיו"ב.

כיצד גמילות חסדים ושנאת חנם יכולות לעלות בקנה אחד? נראה שאנשים יכולים לקיים מצוות שבין אדם לחברו באופן טכני, אך בה בעת להיות אכולי שנאה ומרירות. אדם יכול לגמול חסד מן השפה ולחוץ, ועם זאת להיות נרגן ומלא תרעומת, ולמתוח ביקורת על כל מי שבסביבתו. מחבר משלי קובע: "בְּאֶפְסַי עֵצִים תִּכְבְּהוּ אִשׁ, וּבְאֵין נֶרְגֵן יִשְׁתַּק מְדוּן" (כו, כ). כשכמות העצים במדורה מצטמצמת לאפס, האש כבה, וכך כשאין אדם נרגן, אש המדון משתתקת ודועכת.

פרשת דברים ותשעה באב קוראים לנו לצמצם נרגנות ואווירת קיטורים, להיזהר משנאה ומהטחת האשמות, ולהגביר הסתכלות חיובית של כל אדם על חברו, של כל מגזר ותנועה חברתית על קבוצות אחרות. אם נעשה זאת נוכל לעטות ארשת של תשעה באב על פנינו רק ליום אחד בשנה, יום הצום עצמו.

הרב דר' רונן לוביץ, רב היישוב השיתופי ניר עציון, מרצה במכללה האקדמית לחינוך "שאנן", ונשיא תנועת "נאמני תורה ועבודה".

דף פרשת שבוע על הקיבוץ הדתי מופיע באתר הקיבוץ הדתי: www.kdati.org.il
כדי לקבל את הדף כל שבוע בדואר אלקטרוני, יש לשלוח הודעה אל: webmaster@kdati.org.il
ולרשום unsubscribe בשורת הנושא. כדי להפסיק, יש לכתוב unsubscribe בשורת הנושא.
תגובות למאמרים וכן הצעות לכתוב מאמרים, יש לשלוח אל: amudim@kdati.org.il